

In dit nummer

Voorwoord	1
ZIEN! op weg naar COTAN-vermelding	1
Verder ZIEN!	2
Taal- en dyslexiedag PO/VO	2
Differentiëren met Taalfontein in groep 3	2
Helpen bij verlies	2
Identiteit in de leerlingenzorg	3
Intermezzo.....	3
SoVa4Kids.....	3
SoVa4Kids.....	4
Lotgenotencontact onder dyslectische leerlingen ...	4
Voorlezen van Cito LVS-toetsen aan dyslectische leerlingen?	5
Elementen van uw ortho-reken-canon	5
Colofon.....	6

Voorwoord

Het jaar 2009 is bijna voorbij. Vlak voor de kerstvakantie sturen we u weer allerlei nieuwtjes ter ondersteuning van uw mooie, maar soms ook complexe taak als ib'er.

Op een overleg met alle hulpverleners van Driestar Onderwijsadvies heeft collega Jenny Wessels ons bijgepraat over de rouwbehoeften van kinderen en de ondersteuningsmogelijkheden bij verdriet. Een attentie op relevante publicaties rond dit onderwerp brengen we onder uw aandacht. Daarnaast informatie over het valderingsonderzoek van ZIEN!, waarvoor we uw medewerking vragen, een aankondiging van een onderzoek naar identiteit in de hulpverlening, ervaringen over lotgenotencontact tussen dyslectische kinderen en nog meer interessante zaken. Veel leesplezier gewenst!

De redactie: Janna van Eldik-Verdoold, Kees Geluk, Bertine Haverhals, Wilco Moen, Marianne van der Zalm-Grisnich

Actueel

ZIEN! op weg naar COTAN-vermelding

Is ZIEN! al beoordeeld door de COTAN? Wanneer gaat het gebeuren? Regelmatig krijgen we dit soort vragen te horen. Voor een antwoord hebben we uw medewerking nodig!

Volgen met genormeerd volgsysteem

Het pedagogisch expertsysteem ZIEN! helpt leerkrachten de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen te volgen en te bevorderen. Dat de sociaal-emotionele ontwikkeling aandacht krijgt op scholen vindt de Inspectie van het Onderwijs van groot belang. Zij wil dat daarbij landelijk genormeerde volgsystemen gebruikt worden die voldoen aan de criteria van de COTAN (Commissie Test Aangelegenheden Nederland).

Onderzoek

Driestar Onderwijsadvies heeft al diverse stappen gezet op weg naar een COTAN-vermelding van ZIEN!. Het uitvoeren van een onderzoek om daarmee aan te tonen dat ZIEN! voldoet aan de criteria van de COTAN is de volgende stap. Scholen die ZIEN! gebruiken hebben inmiddels een uitnodiging ontvangen om deel te nemen aan dit onderzoek. Het onderzoek zal plaatsvinden Deo Volente in februari 2010.

Door deelname aan het onderzoek leveren de scholen een belangrijke bijdrage aan het bewijs richting de Inspectie van het Onderwijs dat ZIEN! een waardevol instrument is. Op die manier worden de inspanningen om het welzijn van kinderen te bevorderen, bekrachtigt!

Vervolg

Het is het streven om het instrument in oktober 2010 voor te leggen aan de COTAN. Hoe lang de COTAN over de beoordeling doet, is lastig in te schatten. We houden u middels de

gebruikersnieuwsbrieven en de website, (www.meerdanvolgen.nl) op de hoogte.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met M. (Martine) Schrier MA (C.M.Schrier@driestar-educatief.nl)

Agenda

Verder ZIEN!

donderdag 04 en 25 maart 2010

ZIEN! is langzamerhand voor veel leerkrachten geen onbekende meer. Dit programma heeft inmiddels zijn plaats binnen veel scholen. Toch wordt ZIEN! nog niet gebruikt zoals het zou kunnen. De implementatie is ten dele gerealiseerd. Een goede implementatie vraagt deskundigheid. Driestar Onderwijsadvies ziet deze deskundigheid graag bij de intern begeleider. Om te komen tot een goede specialisatie van de intern begeleider, is de cursus Verder ZIEN! ontwikkeld.

Op 04 en 25 maart wordt deze tweedaagse cursus in DierenPark Amersfoort gegeven. We starten om 10.00 uur en aan het eind van de dag wordt u een maaltijd aangeboden zodat het file-probleem omzeild kan worden. De kosten voor deze dagen bedragen €795,- p.p. Cursusleiders: Hans van Rijn en Chiel Noort. Als u een folder wilt ontvangen omtrent de inhoud van deze dagen, kunt u een mail sturen naar Antonieke de Vries (a.devries@driestar-educatief.nl). Zij voorziet u dan ook meteen van een inschrijvingsformulier. We verzoeken u aan te melden uiterlijk december 2009.

Taal- en dyslexiedag PO/VO

woensdag 27 januari 2010

Voor meer informatie zie www.driestar-onderwijsadvies.nl/agenda

Differentiëren met Taalfontein in groep 3

woensdag 24 maart 2010 13:30

Voor meer informatie zie www.driestar-onderwijsadvies.nl/agenda

Sociaal emotioneel

Helpen bij verlies

'Verlies staat in ieders leven om de hoek'. Een citaat uit een lezenswaardig boek van Manu Keirse. Iedere leerling, iedere school kan onverwacht geconfronteerd worden met een ingrijpend verlies. Het boek van Keirse biedt veel informatie over de begeleiding van kinderen die met het verlies van een persoon uit hun omgeving te maken hebben. Keirse gaat daarbij uit van zes rouwbehoeften. Hij benadrukt bijvoorbeeld de behoefte van het kind aan eerlijke informatie rond het overlijden. Verder is het belangrijk om de pijn van het verlies te ervaren om het op een goede manier te kunnen verwerken. Binnen een veilige omgeving ervaart het kind ruimte voor zijn emoties en vragen. Er wordt veel aandacht besteed aan mogelijkheden om het kind te ondersteunen in het rouwproces. *Kinderen helpen bij verlies. Een boek voor al wie van kinderen houdt*, M. Keirse, Lannoo, Tielt, 2009 (8^e druk)

Wanneer een school geconfronteerd wordt met het (onverwachte) overlijden van een leerling of leerkracht, is er verslagenheid en ontreddeiding. Om gericht tot handelen te komen en geen dingen over het hoofd te zien, is het van belang om terug te kunnen vallen op een protocol. Het 'Protocol bij overlijden' (E.R. Prosman, Jongbloed, Heerenveen) is goed uitgewerkt en biedt ook voorbeeldteksten voor brieven aan ouders.

Recent is het prentenboek 'Om nooit te vergeten – Samen lezen en praten over de dood' verschenen. Via de website van de uitgever (www.arkmedia.nl) kan een bijlage voor ouders/verzorgers en een lesbrief voor scholen gedownload worden. Het boek is op een fijnzinnige manier geschreven en geïllustreerd en biedt – samen met de handleiding – veel aanknopingspunten voor gesprekken. De auteur schrijft vanuit een christelijke visie, waarbij het spreken over de dood als doorgang tot het eeuwige leven wel nuancering behoeft. *Om nooit te vergeten*, Linda Klein/Nynke Mare Talsma, Ark Media, Amsterdam, 2009

Drs. J. (Jenny) Wessels
j.wessels@driestar-educatief.nl

Achter de schermen van Onderwijsadvies

Identiteit in de leerlingenzorg

Identiteit, een vaag begrip? Identiteit, is dat nodig in de leerlingenzorg? Hoe komt identiteit tot uitdrukking in de gesprekken over zorgleerlingen? En hoe inspirerend zijn de contacten met hulpverleners van Driestar Onderwijsadvies?

Het lectoraat Onderwijs en Identiteit is bezig met een onderzoek naar de inspiratie en identiteit in de leerlingenzorg. Door gesprekken met orthopedagogen, ib'ers en leraren hopen we meer zicht te krijgen op hoe inspiratie en identiteit een rol spelen in het hulpverleningsproces. Ook zullen er vragenlijsten afgenomen worden waarin gevraagd wordt naar de kwaliteit van de hulpverlening en de inspirerende momenten daarin. En waarin onderscheidt Driestar Onderwijsadvies zich eigenlijk van een neutrale instelling? Dat is een vraag waar gezien de missie en visie van de organisatie en van de scholen een duidelijk antwoord op moet zijn.

De afgelopen maand vond er een boeiend gesprek plaats met een aantal orthopedagogen van Driestar Onderwijsadvies. Zij gaven aan veel inspiratie te halen uit de contacten die zij op scholen hebben.

Een belangrijke drijfveer in hun werk is het contact met ouders en leerkrachten en het naast hen kunnen staan in de vragen die ze ervaren. De hulpverleners doen dat vanuit de wetenschap dat ieder mens een uniek schepsel van God is en dat we daarom elkaar moeten en mogen helpen. Tegelijkertijd geven zij ook aan dat het een zoektocht is om de concrete verbinding te maken tussen geloof en hulpverlening.

Hoe ervaren scholen dat zelf? Hoe zie jij als ib'er de relatie tussen inspiratie en hulpverlening? Op welke manier komt onze christelijke identiteit nog sterker tot uitdrukking? En hoe belangrijk vind je dat? Dat hopen we de komende maanden nog verder en gericht te onderzoeken. Halverwege dit cursusjaar zullen er in de verschillende regio's gesprekken zijn met ib'ers en leerkrachten.

Wil je meer informatie of heb je belangstelling om mee te doen, meld je dan aan bij drs. P. (Petronelle) Baarda p.d.baarda@driestar-educatief.nl

Intermezzo

Om de kinderen te leren hoe belangrijk het is om aardig voor elkaar te zijn, stopte de onderwijzeres van mijn zontje elke ochtend papiertjes met alle namen van haar leerlingen in een hoed. De kinderen trokken dan een naam en moesten die dag iets aardigs doen voor degene die op het briefje stond. Elke dag vroeg ik Trevor na school wiens naam hij had getrokken en wat hij had gedaan. Op een dag zei hij dat hij de naam van de juf had getrokken. "Wat leuk," zei ik, "En wat heb je voor aardigs gedaan?" Trots vertelde hij: "Ik heb naar haar geluisterd."

(Debbie Whitty, Canada, Het Beste, november 2000)

Voor u gelezen

SoVa4Kids

In mei 2009 is het werkboek van SoVa4Kids verschenen, een christelijke training in sociale vaardigheden voor kinderen in de bovenbouw. Veel van de onderwerpen die in andere sociale vaardigheidstrainingen aan de orde komen, komen

ook in dit werkboek naar voren. In deel 1 van het werkboek gaat het over 'Hoe maak ik contact?' (kennismaken, handig denken en een praatje maken). Deel 2 richt zich op het zelfbeeld van de kinderen ('Wie ben ik?'), waarbij ingegaan wordt op het omgaan met jezelf, het omgaan met anderen en het omgaan met gevoel. Tenslotte gaat het in deel 3 over het stellen van grenzen. Het leren omgaan met grenzen, complimenten en kritiek en het afscheid nemen staan hierbij centraal.

Een meerwaarde van deze nieuwe methode is de christelijke invalshoek, wat een aanvulling is op de bestaande sociale vaardigheidstrainingen. Bij de meeste onderwerpen wordt een link gelegd naar passages uit de Bijbel, die aangeven hoe je als christen met elkaar hoort om te gaan. Naast de christelijke invalshoek vind ik het ook goed dat er speciale aandacht besteed wordt aan onderwerpen als 'handig denken' (wat bij faalangst een rol speelt) en 'pesten'.

Het werkboek van de methode SoVa4Kids vind ik niet zo overzichtelijk. Er wordt in een les veel informatie gegeven, wat voor bepaalde kinderen in één les te veel kan zijn. Omdat de handleiding van SoVa4Kids nog uit moet komen (eind november is de planning), kan ik niet aangeven in hoeverre deze handleiding concrete handvatten geeft om de lessen (indien nodig voor het kind) te vereenvoudigen en overzichtelijker te maken. Ook kan ik nog geen oordeel geven over de opzet en inhoud van de handleiding. Een ander punt is dat in de hoofdstukken veel tekst staat (wat lastig kan zijn voor kinderen met leesproblemen), waarbij het niveau van sommige stukken tekst voor bepaalde kinderen moeilijk kan zijn. De auteurs hebben het streven om in de toekomst bijbehorend spel materiaal uit te geven. Naast mijn interesse voor de handleiding ben ik dan ook zeer benieuwd naar dit materiaal.

Voor meer informatie over mogelijkheden voor SoVa-trainingen: Jolanda Spek (j.spek-dubbeldam@driestar-educatief.nl)

SoVa4Kids
Auteurs: Wilhelm van de Brug & Gerrie Ham-Willemsen
ISBN:
9789043516365

Didactisch

Lotgenotencontact onder dyslectische leerlingen

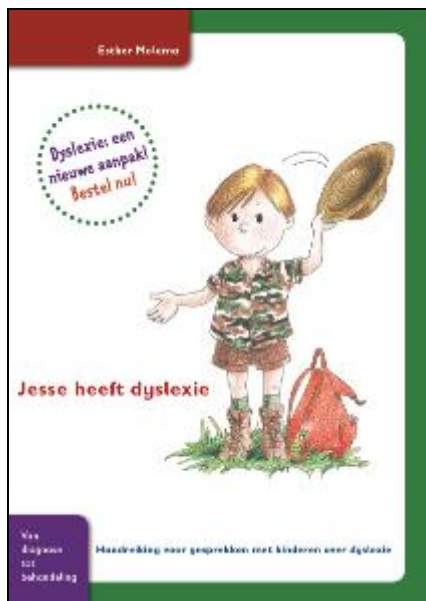
Een juf uit Katwijk is er een aantal jaren geleden mee begonnen: het organiseren van lotgenotencontact onder de dyslectische kinderen van haar school. Ze heeft dit geleidelijk aan opgebouwd. Intussen hebben we dit idee nog iets verder uitgebouwd en bijna twee jaar geleden in één van de regio's aan de ib'ers doorgegeven. Nu zijn de lezers van de IB-wijzer aan de beurt. We beschrijven een situatie aan de hand van een begeleidster die we de 'zorgjuf' noemen.

Eén of twee keer per cursusjaar ontmoeten de dyslecten van de school elkaar in de kamer van de zorgjuf onder het genot van limonade en wat lekkers. De eerste keren dat ze dit contact organiseerde, maakte ze gebruik van de map 'Jesse heeft dyslexie', opgesteld door E. Molema en uitgegeven bij Groen. (Dit pakket is speciaal ontwikkeld voor begeleiders van dyslectische kinderen om hen in sociaal-emotioneel opzicht met hun handicap te leren omgaan.) Aanvankelijk gebruikte de zorgjuf dit pakket, overeenkomstig de bedoeling ervan, *individueel* bij kinderen. Toen ze vervolgens hoorde van het initiatief uit Katwijk, vormde ze een *groepje* (bovenbouw)dyslecten en aan de hand van de vele gespreksmogelijkheden organiseerde ze de eerste bijeenkomsten. Al gauw merkte ze dat de Jesse-map niet direct meer zo nodig was, omdat de kinderen zelf met vele gespreksonderwerpen kwamen. Omdat dit lotgenotencontact goed beviel, organiseerde ze ook bijeenkomsten voor een groepje jongere dyslecten. Bij deze jongere leerlingen bleef de map *wel* noodzakelijk, omdat deze kinderen lang niet altijd relevante onderwerpen aandroegen.

Wat voor onderwerpen dragen kinderen zoal aan? We doen een greep: hoe het is om *meer tijd* te krijgen voor je repetitie en hoe het is om in de gewone repetitietijd alleen het belangrijkste van een repetitie te hoeven maken; hoe het is om *de klas uit* te moeten als je lees- of spellingtraining krijgt en hoe jouw juf of meester dat wel of niet op een fijne manier opvangt; hoe het is als je moet *meelezen* terwijl het voorlezen van bijvoorbeeld een stuk aardrijkskundetext door één van de andere kinderen in de groep *te snel* voor jou gaat; hoe het is om... ga maar door, onderwerpen te over. En elk onderwerp kent weer onuitputtelijk veel ervaringsaspecten met positieve en negatieve kanten.

De zorgjuf laat een bijeenkomst bij de jongere kinderen korter duren (ongeveer een half uur), maar bij de oudere kinderen is een uurtje vaak zo

voorbij. Ze zorgt ervoor dat er de laatste vijf minuten altijd een spannend spelletje plaats vindt. Ook laat ze vaak de kinderen even zeggen wat ze er deze keer van vonden en waarom. "Dank u wel voor de hulp, juf", klonk het enige maanden geleden spontaan uit de mond van een meisje uit groep 5. En als toetje op het geheel kwam een oud-leerlinge met dyslexie haar ervaringen in het VO aan de club vertellen.

Voor een uitgebreide versie van dit artikel zie www.driestar-onderwijsadvies.nl.

C.C. (Kees) Geluk (C.C.Geluk@driestar-educatief.nl)

Voorlezen van Cito LVS-toetsen aan dyslectische leerlingen?

Op veel scholen is het gebruikelijk dat met name de Cito LVS- toets voor begrijpend lezen voorgelezen wordt aan kinderen met dyslexie. Deze keuze is begrijpelijk. Toch willen we onder de aandacht brengen dat Cito aangeeft dat dit niet de bedoeling is.

Cito heeft er bewust voor gekozen om geen ingesproken versie van deze toetsen op de markt te brengen. Daarom is er bijvoorbeeld ook bij Dedicon geen daisyrom van verkrijgbaar. Als reden geeft Cito op haar website aan dat 'het doel van de toets is vaststellen hoe goed kinderen geschreven tekst kunnen begrijpen'. Wanneer de tekst voorgelezen wordt, wordt er dus iets anders gemeten. Cito heeft wel een alternatief voor dyslectische leerlingen. Deze leerlingen kunnen eventueel de toetsen op het gebied van (begrijpend) luisteren maken. Hierbij

wordt gebruik gemaakt van 'gesproken, (veelal) authentieke teksten' en dat is anders dan wanneer er voorgelezen wordt. Op de website van Cito is een overzicht te vinden van 'hulpmateriaal voor dyslectische leerlingen' waarbij de gemaakte keuzes verantwoord worden (www.CITO.nl, zoek op 'hulpmateriaal dyslectische leerlingen'). Hierin wordt aangegeven voor welke toetsen er auditieve ondersteuning mogelijk is. Tenslotte: Cito geeft aan dat ze nauw contact heeft met het Masterplan Dyslexie.

In de praktijk zien we dat er scholen zijn die de keus maken om dyslectische leerlingen 'gewoon' mee te laten doen met de LVS-toets voor begrijpend lezen. Voor sommige dyslectische leerlingen kan dit een optie zijn. Wanneer zij bijvoorbeeld meer tijd krijgen voor de toets en/ of de toets een dag van tevoren al een keer door mogen lezen, zal dit hen met wat meer inspanning dan de gemiddelde leerling, lukken. Dit zal echter niet voor alle dyslectische leerlingen gelden. Sommige leerlingen zal deze opdracht erg frustreren. Daarbij komt dat wanneer dyslectische kinderen een D- of een E-score halen op een toets begrijpend lezen die ze zelfstandig gelezen hebben, de kans groot is dat deze lage score beïnvloed wordt door hun technische leesproblemen. Om een beter beeld te krijgen van het begrip van een kind is de toets Luisteren dan geschikt. Als medewerkers van de afdeling leerlingenzorg pleiten we er daarom voor om serieus te overwegen of de LVS-toets Luisteren een optie is voor een dyslectische leerling. Er zijn scholen die voor een aantal dyslectische leerlingen voor deze optie kiezen. Bij de keus die de school maakt is het ten alle tijden van belang om (het welbevinden van) het kind in het oog te houden.

De vraag of het dle van de toets Luisteren opgegeven mag worden als alternatief voor de toets Begrijpend lezen voor kinderen die worden aangemeld voor LWOO-Pro, is bij een RVC neergelegd. Hierop hebben we echter nog geen antwoord gekregen.

Drs. J. van Eldik- Verdoold
j.vaneldik@driestar-educatief.nl

Elementen van uw ortho-reken-canon

Er woedt momenteel een rekenoorlog in ons land tussen aanhangers van het huidige rekenen en die van het vroegere rekenen. Dat veroorzaakt de nodige verwarring: wie heeft er gelijk? We doen daarover geen uitspraak, maar geven op basis van onderzoeksgegevens uit de vakliteratuur en vanuit brede praktijkervaring actuele informatie

('elementen') door van wat naar ons idee standaard voor de aanpak bij rekenzwakke leerlingen geldt.

Wat is een zwakke rekenaar?

Een zwakke rekenaar: (1) profiteert minder van impliciete instructie; (2) automatiseert moeizaam; (3) heeft snel een overbelast werkgeheugen; (4) maakt zich strategieën moeizaam eigen en leert daardoor in een trager tempo. Tevens kan er sprake zijn van: (5) onzekerheid en (6) concentratieproblemen.

Een *zwakke rekenaar* is *niet* hetzelfde als een leerling met *dyscalculie*. De eerste heeft meer effectieve leertijd en perfectionering van de reguliere aanpak nodig; de dyscalculist heeft vooral een *andere* aanpak nodig. (We focussen in deze bijdrage op de zwakke rekenaar.)

Meer leertijd

Om de *basisleerstof* van de rekenmethode te volgen, heeft de *gemiddelde* leerling genoeg aan de *dagelijkse* rekenlessen; de *rekensterke* leerling heeft *minder* rekentijd nodig en de *zwakke rekenaar méér* rekentijd. Anders gezegd: gemiddelde leerlingen hebben genoeg aan de factor 1; rekensterke leerlingen aan de factor $\frac{3}{4}$ of soms zelfs $\frac{1}{2}$ en rekenzwakke leerlingen aan de factor $1\frac{1}{2}$, 2 of nog meer om zich de basisstof eigen te maken.

Betere leertijd

We gaan ervan uit dat een rekenles doorgaans bestaat uit instructie, verlengde instructie en verwerking. In een betere rekenles blijven deze elementen behouden, maar is de instructie zo excellent, dat de zwakke rekenaar die kan volgen. (in het volledige artikel op de website staat beschreven wat een instructie excellent kan maken)

Pedagogische leertijd

Zwakke rekenaars hebben een hekel gekregen aan rekenen. Hoe haal je ze uit het slop?

- (1) Laat ze pas met zelfstandig verwerken starten als ze een kans van slagen hebben. En: hoe nabijer de leerkracht, des te groter de slaagkans.
- (2) Moedig aan en geef positieve feedback. Ook als er veel fouten gemaakt zijn, kun je op z'n minst **niet**-negatieve feedback geven!
- (3) Geef, kortom, de zwakke rekenaar een gevoel van veiligheid.

Tot slot: wanneer minimaliseren?

Kan en/of moet er pas *geminimaliseerd* worden in de rekenmethode vanaf groep 6? Streef daarnaar. Indien nodig kan het ook eerder, maar ga daartoe niet te snel over. Voor de nieuwe generatie rekenmethoden komen er doelen voor de minima (voor leerlingen die net boven lwoo-niveau uit

zullen komen) en de minimale minima (voor toekomstige lwoo-ers) binnen afzienbare tijd bij ons beschikbaar. Mocht u daarin interesse hebben, dan kunt u contact opnemen per mail.

Kan en/of moet een leerling dan nooit overstappen op een *individueel programma* zoals Maatwerk of De Rekentuin? Jawel, maar dat moment kan pas aanbreken als al het voorgaande onvoldoende resultaat heeft opgeleverd.

Voor een uitgebreide versie van dit artikel zie www.driestar-onderwijsadvies.nl.

C.C. (Kees) Geluk (C.C.Geluk@driestar-educatief.nl)

Colofon

Deze IB-wijzer is een uitgave van Driestar Onderwijsadvies. Op de artikelen in deze nieuwsbrief rust auteursrecht. Wilt u artikelen overnemen? Neem dan contact op met de redactie via ons e-mailadres. Aan het abonnement op de nieuwsbrief zijn geen kosten verbonden.

Voor inhoudelijke vragen naar aanleiding van de artikelen kunt u bij de orthopedagoog terecht die op uw school consultaties doet.

Voor suggesties en het aan- en afmelden voor deze nieuwsbrief kunt u mailen naar ib-wijzer@driestar-educatief.nl.

Redactie

Janna van Eldik-Verdoold
Kees Geluk
Bertine Haverhals
Wilco Moen
Marianne van der Zalm-Grisnich